

УДК 339.56(477:4-672ЕС):339.137.2

Марченко І.С.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна***ПОТЕНЦІАЛ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА
ГЛОБАЛЬНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН**

Стаття присвячена дослідженню потенціалу зовнішньої торгівлі країн Європейського Союзу та України. Розраховано інтегральний індекс, що віддзеркалює сучасний стан потенціалу зовнішньої торгівлі досліджуваних країн. Показано наявність взаємозв'язку між потенціалом зовнішньої торгівлі та рейтингом глобальної конкурентоспроможності країн ЄС та України.

Ключові слова: потенціал зовнішньої торгівлі, глобальна конкурентоспроможність, інтегральна оцінка, взаємозалежність.

**Марченко И.С. ПОТЕНЦИАЛ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ СТРАН ЕС И УКРАИНЫ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ГЛОБАЛЬНУЮ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ СТРАН**

Статья посвящена исследованию потенциала внешней торговли стран Европейского Союза и Украины. Рассчитан интегральный индекс, отражающий современное состояние потенциала внешней торговли исследуемых стран. Показано наличие взаимосвязи между потенциалом внешней торговли и рейтингом глобальной конкурентоспособности стран ЕС и Украины.

Ключевые слова: потенциал внешней торговли, глобальная конкурентоспособность, интегральная оценка, взаимозависимость.

**Marchenko I.S. FOREIGN TRADE POTENTIAL OF THE EU AND UKRAINE AND ITS IMPACT ON THE GLOBAL
COMPETITIVENESS**

The article describes the foreign trade potential of the European Union and Ukraine. The integral index is calculated, which reflects the foreign trade potential's current state of studied countries. It is demonstrated a relationship between the foreign trade potential and global competitiveness ranking of the EU and Ukraine.

Keywords: foreign trade potential, global competitiveness, integrated assessment, interdependence.

Постановка проблеми. Теорії міжнародної торгівлі приділяють велику увагу тому, як відкриття економіки, зміна світової ціни експортованого товару і зовнішньоторговельного регулювання країни впливають на структуру вітчизняного ринку.

Зниження обмежень на шляху міжнародної торгівлі має подвійний вплив: по-перше, у компаній з'являється можливість поставок товару на експорт, що передбачає додаткову потребу у фінансових ресурсах і ресурсах управління; залежність політики компанії від світових цін, валютного курсу та державної зовнішньоторговельної політики; необхідність урахування міжнародних норм звітності та ін. Можливість експорту, з одного боку, надає перспективи виходу на більш широкий ринок; з іншого боку, на експортних ринках вітчизняні виробники конкурують з більш широким колом фактичних і потенційних постачальників. По друге, зниження обмежень на шляху міжнародної торгівлі призводить також до збільшення обсягу поставок на внутрішній ринок імпортої продукції, яка виступає в якості заміника товарам вітчизняного виробництва аналогічної якості. З точки зору вітчизняних виробників, це означає підвищення інтенсивності конкуренції і скорочення частки на внутрішньому ринку. У цих умовах одні виробники скорочують своє виробництво і йдуть з ринку, інші, навпаки, – об'єднуються, диверсифікують свою діяльність, удосконалюють технології виробництва.

Таким чином, міжнародна торгівля впливає і на структуру ринків, і на поведінку вітчизняних компаній і, таким чином, може розглядатися як важливий фактор розвитку конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням конкурентоспроможності присвячено багато досліджень сучасних дослідників, зокрема, М. Портер [1] вивчав питання зростання національної конкурентоспроможності та методики її аналізу; Пол Кругман [2] займається особливостями національної конкурентоспроможності США; Роберт З. Лоуренс [3] та Едмунд Р. Томпсон [4] досліджували особливості

національної конкурентоспроможності, Л.Л. Ковальська [5] працює над питаннями регіональної конкурентоспроможності. Над дослідженнями, присвяченими питанням зовнішньої торгівлі, працювали такі науковці, як В. Геєць [6], Ю. Пахомов [7] та багато інших.

Постановка завдання. Мета даного дослідження – вивчити особливості передумов зовнішньої торгівлі країн ЄС на Україні та їх вплив на глобальну конкурентоспроможність країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення потенціалу зовнішньої торгівлі на думку автора є важливим аспектом вивчення особливостей торговельно-економічних відносин між країнами.

Змістовне наповнення та структура потенціалу – одне із найскладніших питань, що дозволяє зробити порівняння країн за досліджуваною ознакою та виявити асиметричність торговельно-економічного співробітництва між Україною та іншими країнами.

За основу розрахунків було обрано індекс сприяння торгівлі та його складові. Індекс сприяння торгівлі порівнює легкість ведення торгівлі в різних країнах світу і розраховується Всесвітнім економічним форумом [8].

Автори його методології розглядають вільне переміщення товарів між країнами як благо, яке сприяє збільшенню добробуту громадян, передачі й поширенню нових технологій, а також підвищенню стандартів якості товарів. Індекс порівнює, наскільки економічна політика країн сприяє або перешкоджає вільному переміщенню товарів між країнами, оцінюючи торговельні перешкоди, що існують у тій або іншій країні. Результати звітів сприяння торгівлі застосовуються під час розробки інструментів економічної політики, спрямованих на зменшення або усунення торговельних перешкод. До цих перешкод належать ті, що з'являються під час перетину товаром кордону (експортні та імпорتنі мита), а також ті, які виникають до і після перетину кордону. Індекс сприяння торгівлі складається з 7 складових:

1) доступ на внутрішні торговельні ринки;

- 2) доступ на зовнішні торговельні ринки;
- 2) ефективність та прозорість роботи прикордонних служб;
- 4) доступність і якість транспортної інфраструктури;
- 5) доступність і якість транспортних послуг;
- 6) доступність і поширеність інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- 7) регуляторне середовище і безпека.

Ці складові згруповано у чотири субіндекси, що відображають 4 групи торговельних перешкод:

– доступ до ринків: яким чином економічна політика країни «вітає» іноземні товари в економіці і забезпечує доступ на іноземні ринки для власного експорту;

– адміністрування на кордоні: ступінь сприяння прикордонних служб ефективному переміщенню товарів через кордон;

– транспорт і зв'язок: наскільки країна має у розпорядженні транспортну і комунікаційну інфраструктуру, необхідну для переміщення товарів усередині країни і через її кордон;

– бізнес-середовище: ефективність уряду країни, включаючи регуляторне середовище і безпеку, які впливають на імпортерів і експортерів.

Значення Індексу перебувають в інтервалі від 1 до 7 (7 – найкращий показник).

У даній роботі задля розрахунку потенціалу зовнішньої торгівлі країн ЄС та України пропонується розрахунок інтегрального індексу, що базується на відносних показниках, які у свою чергу характеризують той чи інший елемент торгівлі.

Таким чином, інтегральний показник для кожної країни розраховується таким чином:

1) спочатку будується таблиця, де кожній країні відповідає рядок з відносними показниками по кожному з елементів індексу;

2) наступним розраховується відношення відносного показника кожної країни до середнього показника по всім країнам;

3) після цього розраховується інтегральний показник розвитку потенціалу зовнішньої торгівлі по кожній країні таким чином:

$$I = \frac{a}{A} + \frac{b}{B} + \dots + \frac{n}{N}, \quad (1.1) \quad [9, \text{с. } 140]$$

де I – інтегральний показник,

a, b...n – відносний показник по окремій країні,

A, B...N – середній показник по всім країнам.

Таким чином, даний метод дозволяє класифікувати країни ЄС та України за ступенем розвитку елементів зовнішньої торгівлі з порівнянням до середнього по всім досліджуваним країнам рівнем розвитку відповідної інфраструктури. В результаті розрахунку інтегрального показника також можливо виявити, які елементи потребують більшої уваги з огляду покращення рівня розвитку зовнішньої торгівлі.

Вихідні дані для розрахунку представлено у таблиці 1.

Результативна матриця отриманих результатів наведена у таблиці 2.

Для більшої наочності результати наведено на рисунку 1 інтегральний показник торговельного потенціалу країн, що досліджуються.

Таблиця 1

Складові індексу сприяння торгівлі України та країн ЄС

	1	2	3	4	5	6	7
Україна	5,5	2,7	3,6	3,7	4,2	3,9	3,7
Німеччина	4,9	1,9	5,8	6,3	5,7	5,7	5,4
Франція	4,9	1,9	5,6	6,3	5,4	5,7	4,9
Великобританія	4,9	1,9	6	5,9	5,6	6,4	5,4
Італія	4,9	1,9	4,9	4,8	4,8	4,9	4,2
Іспанія	4,9	1,9	5,6	6,1	5,4	5,3	4,5
Польща	4,9	1,9	5,2	3,3	4,7	4,9	4,4
Румунія	4,9	1,9	4,6	2,7	4,5	4,3	3,9
Нідерланди	4,9	1,9	6,1	6	5,7	6,4	5,5
Греція	4,9	1,9	4,6	3,5	4,3	4,8	4
Бельгія	4,9	1,9	5,6	5,2	5,7	5,4	5,2
Португалія	4,9	1,9	5	4,8	5,2	5	4,6
Чехія	4,9	1,9	5,1	4,5	5	5,2	4,3
Угорщина	4,9	1,9	5,1	3,4	4,7	5,1	4,2
Швеція	4,9	1,9	6,2	4,3	5,7	6,5	5,5
Австрія	4,9	1,9	5,8	5	5,2	5,8	5,3
Болгарія	4,9	1,9	4,7	3,3	4,4	4,7	4
Данія	4,9	1,9	5,9	4,8	5,3	6,4	5,1
Словаччина	4,9	1,9	4,8	3,8	4,6	4,9	4,4
Фінляндія	4,9	1,9	6,2	4,8	5,4	6,4	5,8
Ірландія	4,9	1,9	5,8	4,3	5,3	5,2	5,1
Хорватія	5,2	2,5	4,5	3,8	4,5	5	4,1
Литва	4,9	1,9	5,2	3,6	4,6	5,2	4,4
Латвія	4,9	1,9	5,3	3,3	4,8	5,2	4,5
Словенія	4,9	1,9	5,4	3,9	4,9	5	4,3
Естонія	4,9	1,9	5,9	3,2	4,7	6	5,1
Кіпр	4,9	1,9	5,1	4	4,5	4,5	5
Люксембург	4,9	1,9	5,8	5	5,6	6,1	5,6
Мальта	4,9	1,9	5,2	4,4	4,6	5,4	5

Джерело: складено автором по [8]

Таблиця 2

Результативна матриця розрахунку потенціалу зовнішньої торгівлі країн ЄС та України

	1	2	3	4	5	6	7	Потенціал
Україна	1,17	1,88	0,70	0,84	0,84	0,73	0,77	6,43
Німеччина	1,04	0,97	1,13	1,43	1,14	1,06	1,12	7,90
Франція	1,04	0,97	1,10	1,43	1,08	1,06	1,02	7,70
Великобританія	1,04	0,97	1,17	1,34	1,12	1,19	1,12	7,96
Італія	1,04	0,97	0,96	1,09	0,96	0,91	0,87	6,81
Іспанія	1,04	0,97	1,10	1,39	1,08	0,99	0,93	7,50
Польща	1,04	0,97	1,02	0,75	0,94	0,91	0,91	6,55
Румунія	1,04	0,97	0,90	0,61	0,90	0,80	0,81	6,04
Нідерланди	1,04	0,97	1,19	1,36	1,14	1,19	1,14	8,05
Греція	1,04	0,97	0,90	0,80	0,86	0,89	0,83	6,30
Бельгія	1,04	0,97	1,10	1,18	1,14	1,00	1,08	7,52
Португалія	1,04	0,97	0,98	1,09	1,04	0,93	0,96	7,01
Чехія	1,04	0,97	1,00	1,02	1,00	0,97	0,89	6,90
Угорщина	1,04	0,97	1,00	0,77	0,94	0,95	0,87	6,55
Швеція	1,04	0,97	1,21	0,98	1,14	1,21	1,14	7,70
Австрія	1,04	0,97	1,13	1,14	1,04	1,08	1,10	7,51
Болгарія	1,04	0,97	0,92	0,75	0,88	0,87	0,83	6,27
Данія	1,04	0,97	1,15	1,09	1,06	1,19	1,06	7,57
Словаччина	1,04	0,97	0,94	0,86	0,92	0,91	0,91	6,56
Фінляндія	1,04	0,97	1,21	1,09	1,08	1,19	1,20	7,80
Ірландія	1,04	0,97	1,13	0,98	1,06	0,97	1,06	7,21
Хорватія	1,11	1,28	0,88	0,86	0,90	0,93	0,85	6,81
Литва	1,04	0,97	1,02	0,82	0,92	0,97	0,91	6,65
Латвія	1,04	0,97	1,04	0,75	0,96	0,97	0,93	6,66
Словенія	1,04	0,97	1,06	0,89	0,98	0,93	0,89	6,76
Естонія	1,04	0,97	1,15	0,73	0,94	1,12	1,06	7,01
Кіпр	1,04	0,97	1,00	0,91	0,90	0,84	1,04	6,70
Люксембург	1,04	0,97	1,13	1,14	1,12	1,13	1,16	7,71
Мальта	1,04	0,97	1,02	1,00	0,92	1,00	1,04	7,00

Розраховано автором

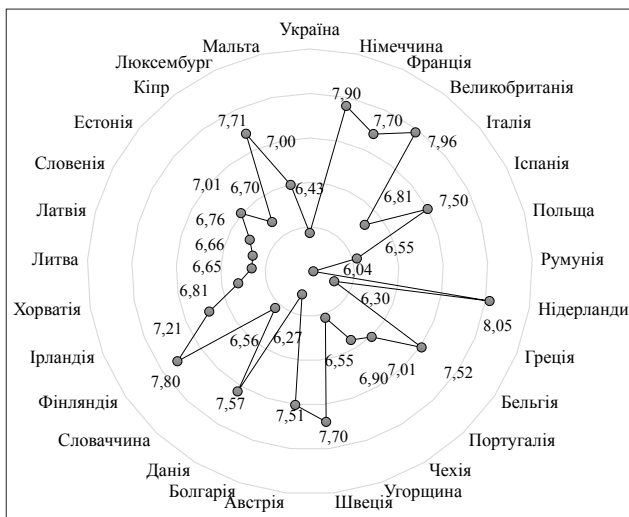

Рис.1. Інтегральний показник потенціалу зовнішньої торгівлі країн ЄС та України

Розраховано автором

Як видно з рисунка 1, потенціал зовнішньої торгівлі країн ЄС та України має певне різноманіття, безумовно його лідерами є такі країни як Нідерланди (8,05), Італія (7,96), Німеччина (7,90). До країн, що мають на сучасному етапі не самі високі показники розвитку відповідного потенціалу, варто віднести Румунію (6,04), Болгарію (6,27), Грецію (6,3) та Україну (6,43).

Аналіз отриманих результатів та вихідних даних, що є складовими індексу сприяння торгівлі, показав:

– найкращий рівень доступу на внутрішні торговельні ринки регіону має Україна (5,5) при максимальному значенні у світі 7;

– кращий рівень доступу на зовнішні торговельні ринки має також Україна (2,7) при максимальному значенні у світі 5,3;

– найбільш ефективну та прозору роботу прикордонних служб має Швеція (6,2) та Фінляндія (6,2) при найкращому рівні у світі 6,3 (Сінгапур);

– найбільш доступна та якісна транспортна інфраструктура характерна для Німеччини (6,3) та Франції (6,3) при найкращому показнику в ОАЕ (6,5);

– найкраща доступність та якість транспортних послуг в регіоні характерна для Німеччини (5,7), Швеції (5,7) та Бельгії (5,7) та є найкращою в світі;

– доступність і поширеність інформаційно-комунікаційних технологій є важливою складовою потенціалу Швеції (6,5) та є найкращим показником у світі;

– найбільш сприятливе регуляторне середовище і безпека притаманні Фінляндії (5,8), що є максимальним показником у світі.

Як видно, усі складові інфраструктури зовнішньої торгівлі у країнах ЄС розвинена на дуже високому рівні і майже не потребує значного посилення.

На рисунку 2 наведено результати групування країн ЄС та України за рівнем розвитку потенціалу зовнішньої торгівлі.

Як видно, Україна може характеризуватися як країна з середнім рівнем потенціалу зовнішньої торгівлі (6,43). Сильними сторонами її потенціалу

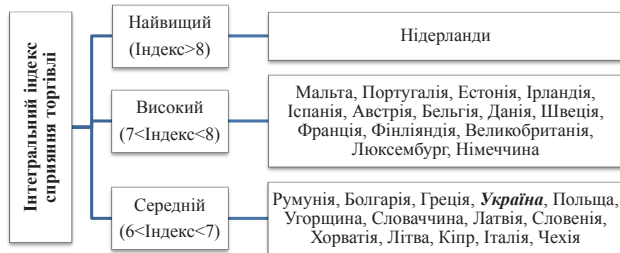

Рис. 2. Групи країн ЄС та України за рівнем розвитку потенціалу зовнішньої торгівлі

Джерело: складено автором

можна вважати легкість доступу на внутрішні та зовнішні ринки збуту (найкращі серед досліджуваних країн) та доступність транспортних послуг. Однак явними недоліками торговельного потенціалу країни є непрозора робота митних служб, якість транспортної інфраструктури та зв'язку.

Аналіз країн за рівнем їхнього потенціалу зовнішньої торгівлі виявив, що найбільшими проблемами його реалізації в експорті є: виявлення потенційних ринків і покупців; незрозумілі правила походження товару за кордоном; тарифні бар'єри за кордоном; фінансування торгівлі; наявність обтяжливих та незрозумілих процедур на кордонах інших держав; наявність імпортом товарів-аналогів за конкурентними цінами; технічні вимоги та стандарти за кордоном; висока вартість міжнародних перевезень.

До найважливіших проблем реалізації потенціалу щодо імпортової продукції можна віднести: висока вартість та часті затримки у міжнародних та внутрішніх перевезеннях; обтяжливі імпортні процедури; внутрішні технічні вимоги та стандарти; високі тарифи та корупційні схеми на кордонах.

Отже, у кожній країні потрібна подальша робота щодо максимізації потенційного рівня зовнішньої країни та усунення його основних проблем.

Оскільки зовнішня торгівля є вагомою складовою конкурентоспроможності країн, автором розраховано кореляційний зв'язок між індексом сприяння торгівлі [8] та індексом глобальної конкурентоспроможності [10] країн Європейського Союзу та України (рис. 3).

Як видно з рисунка 3, лінії індексів сприяння торгівлі та глобальної конкурентоспроможності майже повністю співпадають. Наявність тісного зв'язку також підтверджується і кореляційними розрахунками (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,93). Це свідчить про те, що зовнішня торгівля та складові її потенціалу є вагомими складовими глобальної конкурентоспроможності країн.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити такі висновки. Зовнішня торгівля країн має певні складові, різноманіття яких формує асиметричність торговельних відносин між країнами та різноманіття потенціалу зовнішньої торгівлі країн світу. Потенціал зовнішньої торгівлі країн Європейського Союзу є досить високим. Україна має середній рівень розвитку потенціалу зовнішньої торгівлі, сильними сторонами якого є легкість

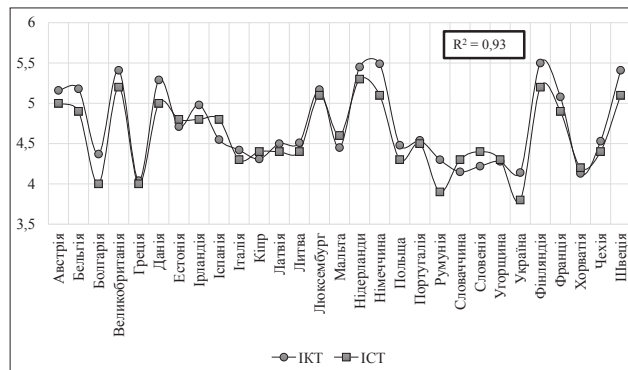

Рис. 3. Взаємозв'язок потенціалу зовнішньої торгівлі та індексу глобальної конкурентоспроможності країн ЄС та України [8; 10]

доступу на внутрішні та зовнішні ринки збуту (найкращі серед досліджуваних країн) та доступність транспортних послуг. Основними недоліками торговельного потенціалу країни є непрозора робота митних служб, якість транспортної інфраструктури та зв'язку. Доведено наявність прямого сильного зв'язку між рівнем розвитку потенціалу зовнішньої торгівлі та рівнем глобальної конкурентоспроможності країн ЄС та України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Международная конкуренция : пер с англ. / М. Портер / под ред. В.Д. Щетинина. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
2. Кругман П.Р. Международная экономика: теория и политика / Кругман П.Р., Обстфельд М. / пер. с англ. 5-го межд. изд. – СПб. : Питер, 2004. – 832 с.
3. Baily, Martin N. and Robert Z. Lawrence «Competitiveness and the Assessment of Trade Performance» in Michael Mussa, ed., Festschrift for C. Fred Bergsten. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2007.
4. Thompson ER. (2004) National competitiveness: A question of cost conditions or institutional circumstances? British Journal of Management, 15(3): 197-218.
5. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення [Текст] : монографія / Л.Л. Ковальська. – Луцьк : Надстиря, 2007. – 420 с.
6. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. ; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та питань європ. інтегр. України. – К. : ЮЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
7. Цивилизационная структура современного мира : в 3-х т. : монография / [Ю.Н. Пахомов и др.] ; под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко ; НАН Украины, Ин-т мировой экономики и международных отношений. – К. : Наукова думка, 2008.
8. The Global Enabling Trade Report 2014 [Electronic source]. – Access mode : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalEnablingTrade_Report_2014.pdf.
9. Юрченко С.А. Инфраструктура мира : учебное пособие / Перевод с украинского С.А. Юрченко. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2006. – 328 с.
10. The Global Competitiveness Index 2013–2014 [Electronic source]. – Access mode : <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>.